VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite:
Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö 30.6.2026, VN/20549/2026

Asia:

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt oikeuskanslerin lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen työntekijöiden suojaamiseksi häirinnältä ja uhkailulta Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin lisättäisiin uusi säännös, jonka mukaan päätöksentekijän nimi voitaisiin jättää pois Kansaneläkelaitoksen antamista toimeentulotukipäätöksistä ja niiden yhteydessä annettavista muista etuuspäätöksistä. Päätöksentekijän nimi voitaisiin jättää pois työntekijöiden suojelemiseksi myös muusta etuuspäätöksestä, jos olisi oletettavaa, että päätöksentekijään kohdistuu uhkailua, häirintää tai muuta vakavaa haittaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on aikaisemmin pyytänyt lausuntoa Kansaneläkelaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta siten, että päätöksen allekirjoitukseksi voitaisiin merkitä Kansaneläkelaitos päätöksentekijän nimen sijaan. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt aikaisemmin lausuntoa päätösten allekirjoittamiseen velvoittavan 2 §:n 1 momentin kumoamisesta Kansaneläkelaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksesta. Olen antanut kyseisistä ehdotuksista lausunnot OKV/3104/21/2025 ja OKV/1260/21/2026. Lisäksi olen antanut sosiaali- ja terveysministeriön asiaa koskeviin kannanottopyyntöihin

PL 20, 00023 Valtioneuvosto Puhelin 0295 162501 kirjaamo.okv@gov.fi

www.oikeuskansleri.fi

kannanottoja. Lausunnossani OKV/1260/21/2026 totesin, että päätöksentekijän nimen jättäminen pois päätöksestä on periaatteellinen muutos, joka tulisi toteuttaa lakia muuttamalla ottaen huomioon asiaan liittyvät hyvään hallintoon sekä horisontaalisiin kysymyksiin liittyvät näkökohdat. Koska kysymys on hyvän hallinnon sääntelystä, asialla on myös perustuslaillinen ulottuvuus. Tähän nähden pidän hyvänä, että sosiaali- ja terveysministeriö esittää nyt kyseistä muutosta toteutettavaksi lakia muuttamalla.

Ymmärrän sosiaali- ja terveysministeriön muistiossa esiintuodut Kansaneläkelaitoksen palveluksessa työskentelevien toimihenkilöiden työturvallisuuteen liittyvät näkökohdat, ja pidän työturvallisuutta ja sen parantamista tärkeänä. Samalla pidän kuitenkin tärkeänä tiedostaa päätöksentekijää koskevan tiedon keskeinen merkitys hyvän hallinnon vaatimusten sekä virkavastuun toteutumisen kannalta.

Esityksessä ehdotettavan muutoksen merkityksellisyys hyvän hallinnon näkökulmasta käy ilmi esityksessä kuvatuista korkeimman hallinto-oikeuden ja ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisuista esityksen sivuilta 8–9. Ratkaisuissa on muun muassa todettu, että tiedon saaminen siitä, ketkä käyttävät julkista valtaa, kuuluu julkisuuslain 1 §:n 1 momentista ilmenevän julkisuusperiaatteen ydinalueeseen sekä todettu, että käsittelijän nimen ilmoittaminen on omiaan edistämään myös viranomaisen toiminnan kontrolloitavuutta.

Mielestäni esityksessä olisi ollut syytä kuvata tarkemmin asiaan liittyviä horisontaalisia näkökulmia. Olisi ollut hyödyllistä, että esityksessä olisi kuvattu syvällisemmin sitä, millaisena kysymys päätöksentekijän nimen näkymisestä näyttäytyy muiden viranomaisten toimialalla sekä tuotu esiin, miksi muutosta esitetään nyt Kansaneläkelaitoksen osalta ilman, että muutos pohditaan laajemmin viranomaishallinnon kannalta. Esityksessä olisi ollut hyvä tuoda esiin se, mitä aikaisemmassa hallituksen esityksessä (HE 81/2025 vp) on todettu päätöksentekijän nimen näkymisen osalta sekä eduskunnan kannanotot asiaan liittyen (erityisesti StVM 19/2025).

Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota ehdotettavan 20 c §:n ja sen perustelujen selkeyteen. Säännöskohtaisissa perusteluissa ei ole kuvattu, mitä tarkoitetaan 1 momentin mukaisilla toimeentulotukipäätöksillä ja sen yhteydessä annettavilla muilla etuuspäätöksillä sekä mitä tarkoitetaan 2 momentin mukaisilla etuuspäätöksillä. Kysymyksenalaiseksi jää ehdotettavien momenttien suhde toisiinsa.

Esityksen sivulla 7 on kuvattu Kansaneläkelaitoksessa vuonna 2024 toteutettua kokeilua, jossa kaikki perustoimeentulotukipäätökset annettiin ilman ratkaisuasiantuntijan nimeä. Esityksessä todetaan, että tällöin asianosaisen oikeus saada tieto ratkaisun tehneistä toimihenkilöistä turvattiin siten, että julkisuuslain 11 §:n 1 momentin perusteella asianosaisella oli mahdollisuus pyynnöstä saada asian ratkaisseen toimihenkilön nimitieto. Esityksessä todetaan, että Kansaneläkelaitoksella oli kuitenkin tällöin oikeus kieltäytyä julkisuuslain 11 §:n 2 momentin

perusteella käsittelytietojen antamisesta poikkeuksellisissa tilanteissa, kun asiointitilanteen tai asiakkaan taustan perusteella siihen katsottiin olevan aihetta toimihenkilön turvallisuuden vuoksi. Tämä sisältö ja sanotun merkitys ovat ehdotuksessa epäselviä. Nyt ehdotettavan 20 c §:n yhteydessä sovellettavia julkisuuslain pykäliä ei ole tuotu säännöskohtaisissa perusteluissa esiin. Esityksestä saa kuitenkin kuvan, että edellä kuvatun julkisuuslain 11 §:ään perustuvan menettelyn on tarkoitus soveltua myös käsillä olevaan ehdotukseen. On huomioitava, että julkisuuslain 11 § koskee asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin muiden kuin julkisten asiakirjojen sisällöstä. Ilmeisesti esityksessä on siten omaksuttu lähestymistapa, jonka mukaan päätöksentekijän nimi olisi joissain tapauksissa salainen tieto. Asiaa ratkaisseen toimihenkilön nimitietoa ei ole säädetty julkisuuslaissa salassa pidettäväksi tiedoksi. Esityksen suhdetta julkisuuslakiin tulisi esityksessä selkeyttää ja perustella sekä harkita ehdotettavaan pykälään lisättäväksi sääntelyä tilanteista, joissa Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus kieltäytyä ratkaisun tehneen toimihenkilön nimitietojen antamisesta asianosaisen niitä pyytäessä. Samalla on otettava huomioon, että muutosta ehdotetaan Kansaneläkelaitoksesta annettuun lakiin.

Säännöskohtaisia perusteluja tulisi muutenkin selkeyttää, täydentää ja tarkentaa. Epäselvää muun muassa on, mitä tarkoitetaan, kun sivulla 21 puhutaan ”tiedon antamisesta asiakirjasta”. Esityksen sivuilla 12 ja 20 käytetään termiä ”ensivaihe”. Esityksestä jäi epäselväksi, mitä ensivaiheella tarkoitetaan.

Esityksen jaksot 12.1 (Virkavastuu ja oikeusturvan toteutuminen) sekä 12.3 (Hyvän hallinnon vaatimukset) eivät sisällä viittauksia perustuslakivaliokunnan lausuntoihin. Näitä tulisi täydentää. Säätämisjärjestysperusteluista jää avoimeksi se, onko perustuslakivaliokunta ottanut aiemmin kantaa päätöksentekijän nimen näkymiseen päätöksissä.

Luonnoksella olevasta esityksestä puuttuu sisältö esityksen jaksosta 8 (Lakia alemman asteinen sääntely). Esityksestä jää näin ollen avoimeksi se, onko tarkoitus samassa tehdä muutoksia Kansaneläkelaitoksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen. Kokonaisuuden hahmottamiseksi tämä tieto olisi tarpeellinen.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri Janne Salminen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri Paula Laine-Nordström